

Meer dan 300 verschillende dierenschedels van amfibieën,
vogels, vissen, zoogdieren en reptielen

Simon Winchester

TIRION NATUUR

Simon Winchester

Een schedelverzameling van Alan Dudley

Fotografie Nick Mann

TIRION NATUUR

Inleiding 8
De verzamelaar 10
Over de verzameling 14

AMFIBIEËN 15

Kikkers 16

Kikkers
Amerikaanse
brulkikker 16
Zuid-Amerikaanse kikkers
Prachthoornkikker 17

Watersalamanders 18

Molsalamanders
Axolotl 18
Watersalamanders
Kleine watersalamander 19

Over schedels 20
De onderdelen van de
schedel 22

VOGELS 35

Zeevogels 36

Albatrossen
Zwartvoetalbatros 36
Grote albatros 38
Alken
Papegaaaiduiker 39
Alk 39
Genten
Jan-van-gent 40
Aalscholvers
Aalscholver 41
Meeuwen
Grote mantelmeeuw 41
Stormvogels
Zuidelijke reuzenstorm-
vogel 42
Witkinstormvogel 42

Roofvogels 44

Roofvogels
Buizerd 44

Oorgier 44
Zwarte wouw 45
Zeearend 46
Gieren van de nieuwe wereld
Andescondor 47
Roodkopgier 48
Valken
Torenvalk 48
Secretarisvogels
Secretarisvogel 48

Vederwild 49

Parelhoen
Helmparelhoen 49
Kamhoenders
Himalaya-glansfazant 49
Seriema's
Kuifseriema 49
Ruigpoothoenders
Auerhoen 50
Trappen
Koritrapp 52
Sjakohoenders en hokko's
Mesbepauwies 52
Helmhokko 53

IJsvogels en neus- hoornvogels 54

IJsvogels
Teugelijsvogel 54
Kookaburra 54
Neushoornvogels
Blauwkeelneushoorn-
vogel 55
Noordelijke hoornraaf 56
Bonte tok 56
Bruinoorneushoorn-
vogel 57
Papoea-jaarvogel 57
Ethiopische geelsnavel-
tok 57
Dubbelhoornige neus-
hoornvogel 58
Roodsnaveltok 59
Helmneushoornvogel 59
Gewone neushoorn-
vogel 60
Rosse neushoornvogel 62
Panay-neushoornvogel 62

Trompetneushoorn-
vogel 63
Zilveroorneushoornvogel
63
Zuidelijke hoornraaf 64
Gewone jaarvogel 64
Geelhelmneushoorn-
vogel 65
Maleise jaarvogel 65

Toekans en spechten 66

Toekans
Zwartkruinbergtoekan 66
Groene arassari 66
Zwartnek-arassari 67
Vleksnavelperverveter 68
Reuzentoekan 68
Afrikaanse baardvogels
Dubbeltandbaardvogel 69
Spechten
Groene specht 69

Nacht- en gier- zwaluwen 70

Nachtzwaluwen
Nachtzwaluw 70
Gierzwaluwen
Gierzwaluw 70

Kasuarissen, struisvogels en nandoes 71

Kasuarissen
Dwergkasuaris 71
Helmkasuaris 71
Nandoes
Nandoe 72
Struisvogels
Struisvogel 72

Uilen 73

Kerkuilen
Kerkuil 73
Echte uilen
Oehoe 73
Stenuil 73

Papegaaien 74

Nieuw-Zeelandse papegaaien
Kea 74
Echte papegaaien
Grasparkiet 75
Hyacintara 76
Groenvleugelara 76
Borstelkoppapegaai 76
Lord Derby's parkiet 77
Halsbandparkiet 77

Zangvogels 78

Kraaien
Zwarte kraai 78
Raaf 79
Witnekraaf 79
Vinken
Kruisbek 80
Spiegeldikbek 80
Honingzuigers
Geeloorspinnenjager 81
Toerako's
Witbuiktoerako 81

Pinguïns 82

Pinguïns
Koningspinguïn 82
Ezelspinguïn 83
Dwergpinguïn 83
Rotspinguïn 83

Duiven 84

Duiven
Kroonduif 84
Dodo 84

De schedel van de
dodo 85

Waadvogels 87

Kraanvogels
Zwarte kroonkraan 87
Flamingo's
Chileense flamingo 87
Kleine flamingo 87
Lepelaars
Lepelaar 88
Schoenbekooievaars
Schoenbekooievaar 88

Reigers
Schuitbekreiger 89
Ibissen
Hadada-ibis 89
Ooievaars
Indische gaper 90
Jabiroe 90
Magoeari 90
Afrikaanse maraboe 91
Zadelbekooievaar 91
Ooievaar 92
Steltlopers
Kluut 92

Watervogels 93

Duikers
Ijsduiker 93
Eenden, ganzen en zwanen
Knobbelzwaan 93
Chinees knobbelgans 93
Brilzee-eend 94
Slobeend 94
Futen
Fuut 95
Pelikanen
Roze pelikaan 95

(Pseudo)wetenschap 96

VISSEN 105

Stekelvinnigen 106

Zeepaardjes
Zeepaardje 106
Bot
Schol 107
Trompetvissen
Trompetvis 107
Beensnoeken
Kaaimansnoek 107
Barracuda's
Barracuda 108
Horsmakrelen
Caranx 110
Papegaaivissen
Roodstaartpapegaaivis 110
Goudmakrelen
Goudmakreel 110

Inhoud

Zeewolven
Zeewolf 111
Trekervissen
Grijze trekkervis 112
Abalistes stellatus 112
Koraalduivels
Rode koraalduivel 113
Egelvissen
Ballonegelvis 113

Piranha's en meervallen 113

Piranha's
Roodbuikpiranha 113
Meervallen
Pantsermeerval 114

Alen 116

Moeralen
Reuzenmurene 116
Zeepalingen
Kongeraal 116

Kabeljauw-achtigen en voelsprietvissen 117

Voelsprietvissen
Wrattige voelsprietvis 117
Kabeljauwen
Pollak 117
Kwabalen
Leng 117
Zeeduivels
Zeeduivel 118
Gepen
Tylosurus 118

Snoeken 119

Snoeken
Snoek 119

Moddersnoeken 119

Moddersnoek
Moddersnoeken 119

De iconografie van de schedel 120

De schedel in de kunst 126
De schedel in Mexico 130

ZOOGDIEREN 133

Aardvarkens 134

Aardvarkens
Aardvarken 134

Gordeldieren 134

Gordeldieren
Zesbandgordeldier 134
Negenbandgordeldier 134

Buideldassen 135

Buideldassen
Spitsneusbuideldas 135
Gewone kortneusbuideldas 135

Schubdieren 136

Schubdieren
Afrikaans boomschubdier 136

Vleermuizen 137

Vleerhonden
Kleine vleerhond 137
Hamerkopvleerhond 138
Megaerops kusnotoi 138
Bladneusvleermuizen van de Nieuwe Wereld
Gewone vampier 139
Bladneusvleermuizen van de Oude Wereld
Hipposideros bicolor 139

Roofdieren 140

Beren
Grizzlybeer 140
Ijsbeer 140
Amerikaanse zwarte beer 141
Aziatische zwarte beer 141
Maleise beer 142

Katachtigen
Afrikaanse leeuw 144
Huiskat 146
Pers 146
Nevelpanter 147
Luipaard 147
Jachtluipaard 148
Poema 149
Sabeltandtijger 150
Tijger 150
Hondachtigen
Bostonterriër 152
Boxer 152
Chihuahua 152
Vos 153
Grootoorkitvos 153
Fennek 153
Wasbeerhond 154
Wolf 154
Duitse dog 154
Pekinees 155
Rottweiler 155
Hyena's
Gevlekte hyena 156
Aardwolf 156
Oorrobber
Manenrob 157
Californische zeeleeuw 158
Kaapse pelsrob 158
Zuid-Amerikaanse zeebeer 158
Stellerzeeleeuw 159
Subantarctische zeebeer 159
Zeehonden
Klapmuts 160
Zadelrob 160
Gewone zeehond 160
Mangoesten
Stokstaartje 161
Civetkatachtigen
Beermarter 161
Walrussen
Walrus 162
Kleine beren
Gewone wasbeer 164
Witsnuitneusbeer 164

Kinkajoe 165
Skunks
Gestreepte skunk 166
Marterachtigen
Zilverdas 167
Varkensdas 167
Europese das 167
Kleinklauwotter 168
Otter 168
Vismarter 169
Wezel 169
Veelvraat 170

Eierleggende zoogdieren 171

Eierleggende zoogdieren
Vogelbekdier 171

Evenhoevigen 172

Gaffelantilopen
Gaffelbok 172
Giraffen
Giraffe 172
Kameelachtigen
Alpaca 173
Kameel 173
Dromedaris 173
Hertachtigen
Indische muntjak 174
Ree 174
Chinees waterree 175
Nijlpaarden
Nijlpaard 176
Varkens
Gouden babiroessa 178
Tam varken 180
Vietnamees hangbuikzwijn 180
Boszwijn 181
Knobbelzwijn 181
Herkauwers
Oeros 182
Witstaartgnoe 184
Indische antilope 185
Amerikaanse blackbelly 186
Amerikaanse bizon 187
Schaap 187

Bosbuffel 187
Moeflon 188
Zeboe 189

Onevenhoevigen 190

Paardachtigen
Burchellzebra 190
Tapirs
Laaglandtapir 191
Neushoorns
Javaanse neushoorn 191

Vliegende katten 192

Vliegende katten
Filipijnse vliegende kat 192

Egels 192

Egels en grote haaregels
West-Europese egel 192
Kleine haaregel 192

Buideldieren 193

Koeskoezen
Gevlekte koeskoes 193
Kangoeroes en wallaby's
Rode reuzenkangoeroe 193
Potoroes
Langneuspotoroe 193
Wombats
Noordelijke breedneuswombat 194

Mollen en spitsmuizen 195

Mollen
Mol 195
Spitsmuizen
Bosspitsmuis 195

Opossums 196

Opossums
Kaalstaartbuidelrat 196
Virginiaanse opossum 196

Primaten 197

Galago's
Grote galago 197
Senegalgalago 197
Lori-achtigen
Potto 198
Spookdiertjes
Filipijns spookdier 198
Gibbons
Siamang 199
Mensapen
Bonobo 199
Westelijke gorilla 200
Mens 200
Borneose orang-oetan 202
Maki's
Rode vari 203
Ringstaartmaki 203
Klauwaapjes
Dwergzijdeaapje 204
Roodhandtamarin 204
Apen van de Oude Wereld
Mantelbaviaan 205
Mandril 206
Zwartwitte franjeaap 208
Beermakaak 208
Ceylonhoelman 208
Vervet 209
Grijpstaartapen
Bruinkopslingeraap 209

Hazen en konijnen 210

Hazen en konijnen
Haas 210
Konijn 210

Knaagdieren 211

Caviomorpha
Beverrat 211
Chinchilla's
Chinchilla 211
Molratten
Kaapse blesmolrat 211
Stompstaarteekhoorns
Stompstaarteekhoorn 212
Bever
Canadese bever 212

Stekelvarkens van de Oude Wereld
Gewoon stekelvarken 212
Paca's
Paca 213
Muisachtigen
Bruine rat 213
Aardmuis 214
Zuid-Amerikaanse knaagdieren
Capibara 214
Huiscavia 215
Mara 215
Springhazen
Springhaas 215
Eekhoorns
Grijze eekhoorn 216
Bosmarmot 216

Luiaards 217

Luiaards
Tweevingerige luiaard 217

Tenreks 218

Tenreks
Gewone tenrek 218

Toepaja's 218

Toepaja's
Gewone toepaja 218

Klipdassen 219

Klipdassen
Kaapse klipdas 219

Olifanten 220

Olifanten
Savanneolifant 220

Walvissen en dolfijnen 222

Zeedolfijnen
Tuimelaar 222
Tandwalvissen
La Plata-dolfijn 222
Bruinvissen
Bruinvis 222

Ontmoeting: beruchte schedel 224

REPTIELEN 225

Krokodilachtigen 226

Alligators en kaaimannen
Amerikaanse alligator 226
Cuviers gladvoorhoofd-
kaaiman 226
Brillkaaiman 227
Krokodillen
Nijlkrokodil 227
Zeekrokodil 228

Schubreptielen 230

Agamen
Baardagame 230
Chinese wateragame 230
Anolissen
Ridderanolis 231
Kameleons
Kameleon fischeri 231
Panterkameleon 231
Mellers kameleon 232
Jemenkameleon 232
Gekko's
Tjitjak 233
Leguanen
Groene leguaan 233
Zwarte leguaan 234
Neushoornleguaan 234
Varanen
Smaragdvaraan 235
Waternaraan 235
Nijlvaraan 235
Steppevaraan 236
Pythons
Tijgerpython 236
Skinken
Blauwtongskink 237
Solomon-reuzenskink 237
Doomstaartagamen
Pantsergordelstaart-
hagedis 238

Giftige hagedissen
Gilamonster 239
Adders
Gabonadder 240
Westelijke diamantratel-
slang 241
Tejuhagedissen
Reuzenteju 242

Schildpadden 243

Zeeschildpadden
Soepschildpad 243
Moerasschildpadden
Netschildpad 243
Slangenhalsschildpadden
Matamata 244
Weekschildpadden
Woeste drieklauw 244
Bijtschildpadden
Bijtschildpad 244
Alligatorschildpad 245
Landschildpadden
Seychellenreuzen-
schildpad 246
Sterschildpad 248

Fotoverantwoording 250

Verklarende
woordenlijst 251
Register 252

Inleiding

DE SCHITTEREND COMPLEXE massa grijs en roze zenuwweefsel waaruit de hersenen van een dier bestaan, is niet alleen van levensbelang voor het dier, maar ook een uiterst teer en bijzonder kwetsbaar orgaan op zich. Het vereist en verdient een sterk en hard pantser om het te omhullen en bedekken, om het te beschermen en als behuizing en geraamte te dienen.

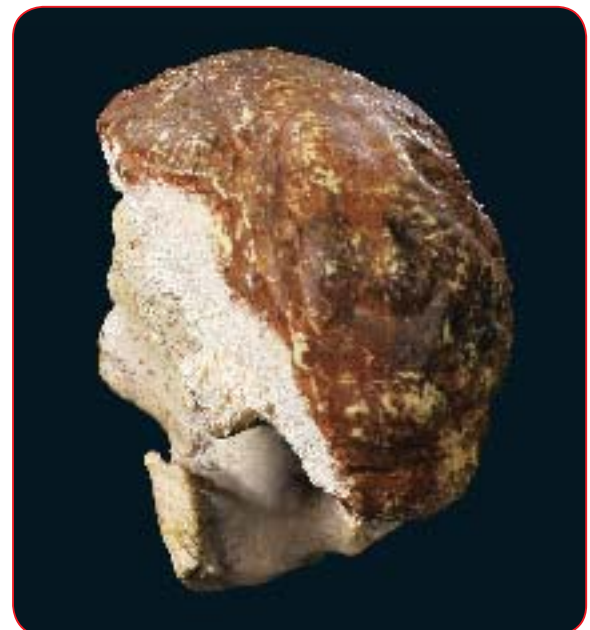
Dit harde omhulsel is bij de meeste dieren geëvolueerd tot stevig materiaal: bot. Het omvat en draagt daarnaast, op gunstige plekken dicht bij het brein, de zintuigen; die kleine en complexe instrumenten waarmee het dier kan zien, horen, proeven en ruiken. Het bevat doorgaans ook gaten waardoor het dier voedsel tot zich kan nemen en lucht of water kan uitwisselen met zijn omgeving, waaruit het zuurstof en nuttige chemische signalen haalt, zoals geursignalen.

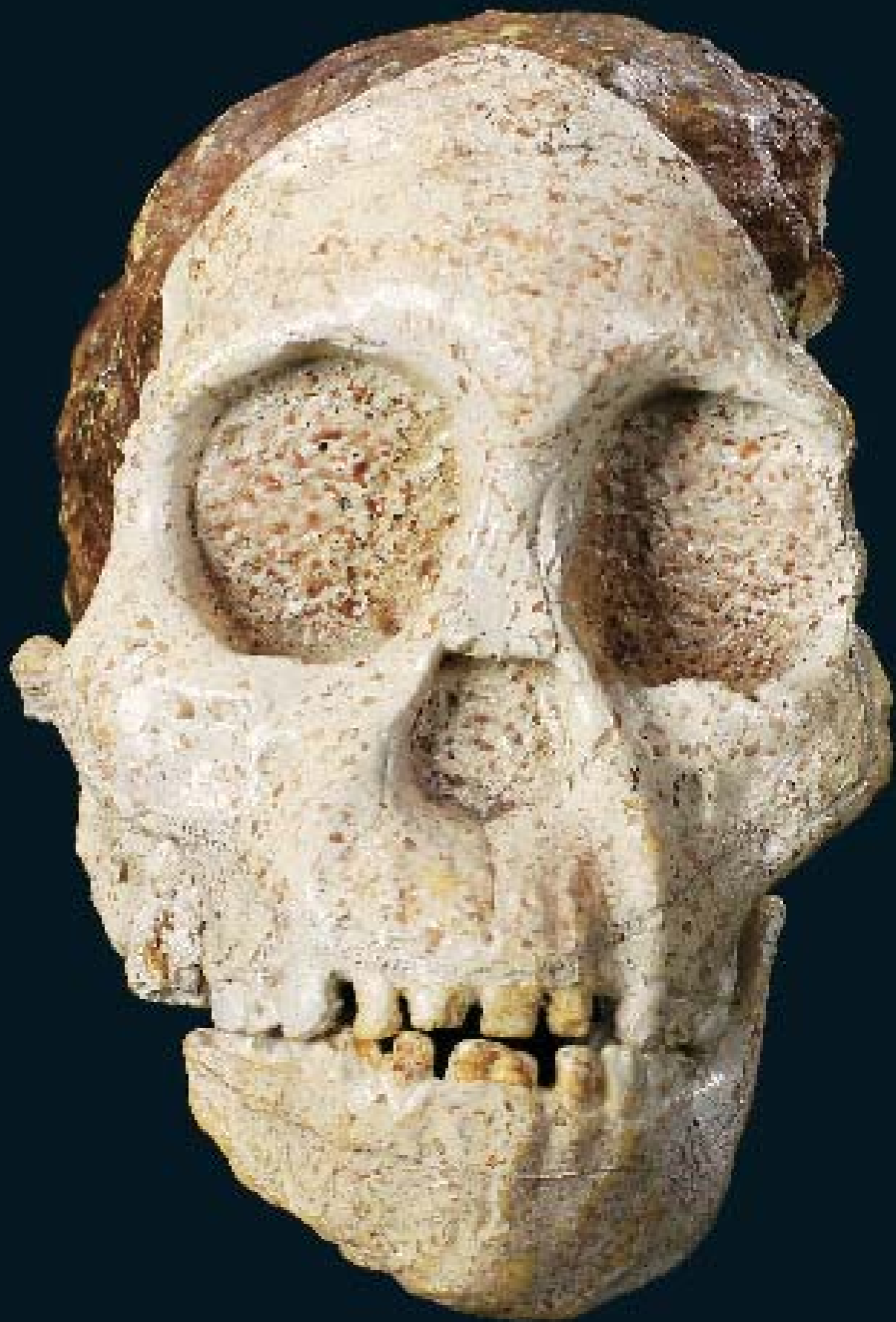
Meestal bevinden de hersenen zich in de kop – aan de voorkant als het dier zich horizontaal voortbeweegt en bovenop als het rechtop gaat. Dit heeft een opvallend gevolg: het omhulsel dat de hersenen bevat en waar zich de zintuigen bevinden – de ogen, oren, neus en mond, meestal in een vorm die we een ‘gezicht’ noemen – is doorgaans het eerst zichtbare deel van het dier. Je zou kunnen zeggen dat het dier hierdoor gekenmerkt wordt, het geeft het karakter en eigenheid.

Als het bedekt is met huid en spieren, met vet, bloedvaten, vacht of haar, herkennen we de totale verpakking als de kop van het dier. Maar als die kop wordt ontdaan van al zijn lagen en organen, als hij wordt teruggebracht tot zijn basis, weten we wat er overblijft – een van de bekendste iconen van het dierenrijk: de schedel.

Dit boek vertelt de geschiedenis van de schedel, in zowel de mensen- als dierenwereld. Vooral menselijke schedels (maar zeker niet uitsluitend) oefenen al duizenden jaren een haast onverklaarbare kracht uit op de menselijke verbeelding. Schedels zijn het symbool van zowel het leven als van vroeger bestaan; ze zijn beladen met angst en ontzag; ze vertellen over leven, dood en het hiernamaals; over goed en kwaad; over gevaar, gezag en grootsheid. Er is wellicht geen andere biologische entiteit die de menselijke psychologie zozeer in zijn greep houdt als dit holle bot, dit geheel van rondingen, holttes, kaken en mysterieuze gangen en kanalen. Mensen zijn gefascineerd en betoverd door schedels, zowel van mensen als van dieren. Dit is altijd zo geweest en zal nooit veranderen.

Het Taungkind (vanuit vier gezichtshoeken afgebeeld) is een jong exemplaar van de *Australopithecus africanus*. De schedel is niet alleen een prachtige vondst op zich, maar bevatte ook een zeer zeldzaam natuurlijk afgietsel van de binnenkant van de schedel die ontstond tijdens het versteningsproces. Het laat zien hoe mensachtigen eerst een modern gebit ontwikkelden en op twee benen gingen staan, voordat het brein – bij deze soort nog zo groot als dat van een chimpansee – groter werd. Men veronderstelt dan ook dat de mens eerst op twee benen moest lopen voordat het brein groter kon worden, omdat het hoofd vanaf een bepaalde grootte te zwaar wordt om te ondersteunen zonder hulp van de ruggengraat.

Amerikaanse brulkikker

Rana catesbeiana

DE AMERIKAANSE BRULKIKKER heeft een tere schedel, met grote gaten voor de ogen (die tijdens het lopen en ademen wat worden ingetrokken) en een buitensporig grote bek. De onderkaak is tandeloos, maar de bovenkaak heeft rijtjes met kleine tanden.

Rijk: Animalia

Stam: Chordata

Klasse: Amphibia

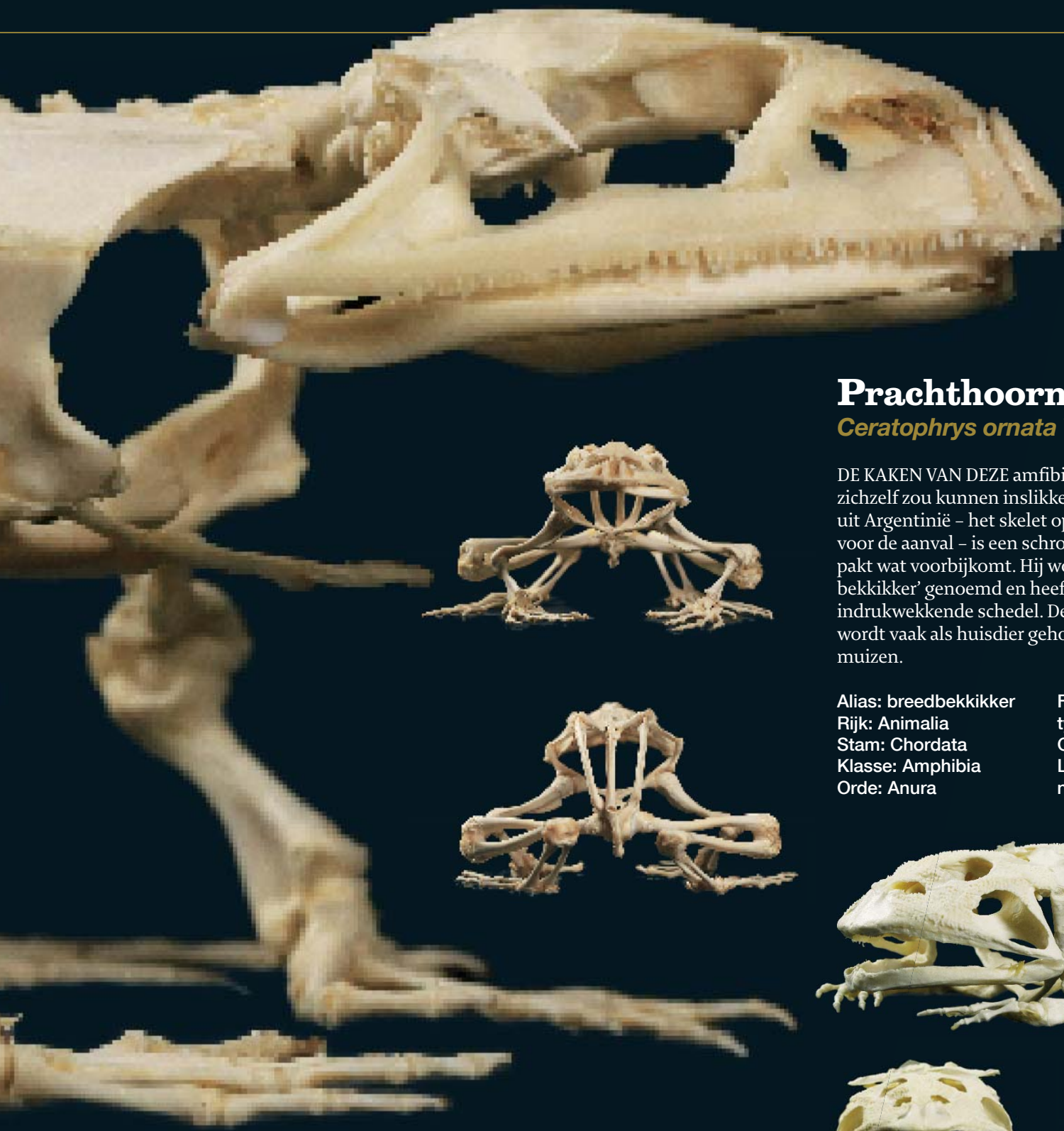
Orde: Anura

Familie: Ranidae

Geslacht: *Rana*

Leefwijze: insectivoor/nachtactief

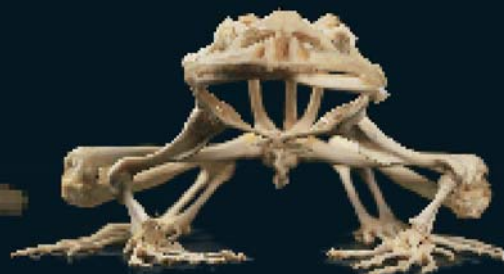
Prachthoornkikker

Ceratophrys ornata ▽

DE KAKEN VAN DEZE amfibie zijn zo groot dat hij zichzelf zou kunnen inslikken. Deze hoornkikker uit Argentinië – het skelet op de foto staat klaar voor de aanval – is een schrokop die bijna alles pakt wat voorbijkomt. Hij wordt ook wel ‘breedbekkikker’ genoemd en heeft voor zijn grootte een indrukwekkende schedel. De prachthoornkikker wordt vaak als huisdier gehouden en leeft dan van muizen.

Alias: breedbekkikker
Rijk: Animalia
Stam: Chordata
Klasse: Amphibia
Orde: Anura

Familie: Leptodactylidae
Geslacht: *Ceratophrys*
Leefwijze: carnivoor/
nachtactief

Noordelijke hoornraaf

Bucorvus abyssinicus ▷

VANWEGE DE buitengewone diversiteit aan snavels heeft Dudley een grote voorliefde voor neushoornvogels; zijn collectie telt er meer dan vijftientig. Ze worden allemaal gekenmerkt door een verfijnde, hoornige helm op de bovensnavel. Bij de noordelijke hoornraaf heeft de helm de vorm van een open kwadrant, die meestal gevuld is met een sponzig poreus weefsel. Men denkt dat deze dient als klankkast, maar hij kan ook dienen als herkenning en om seksuele rijpheid aan te geven.

Rijk: Animalia
Stam: Chordata
Klasse: Aves
Orde: Bucerotiformes
Familie: Bucorvidae
Geslacht: *Bucorvus*
Leefwijze: omnivoor/
dagactief

Bonte tok

Tockus fasciatus ▽

DE SNAVEL VAN DE bonte tok lijkt op die van de toekan; beide hebben een getande rand aan de snavel waarmee ze beter fruit kunnen vastpakken (al eten ze ook insecten). Bij deze soort reikt de helm bijna tot aan de punt van de snavel. Mannetjes hebben een grotere helm dan vrouwtjes en alleen geslachtsrijpe dieren hebben er een.

Rijk: Animalia
Stam: Chordata
Klasse: Aves
Orde: Bucerotiformes
Familie: Bucerotidae
Geslacht: *Tockus*
Leefwijze: omnivoor/
dagactief

Bruinoorneushoornvogel

Bycanistes cylindricus ▷

DEZE NEUSHOORNOGEL heeft een enorme helm, groter dan de snavel zelf, die een resonerende functie zou hebben: hiermee produceert hij zijn kenmerkende roep. Deze soort staat als 'gevoelig' op de rode lijst van de International Union for Conservation of Nature (IUCN), aangezien de populatie snel afneemt door verlies van habitat.

Rijk: Animalia
Stam: Chordata
Klasse: Aves
Orde: Bucerotiformes

Familie: Bucerotidae
Geslacht: *Bycanistes*
Leefwijze: omnivoor/
dagactief

Papoea-jaarvogel

Rhyticeros plicatus ▷

DE LAGE 'KRANS' op de bovensnavel van de papoea-jaarvogel is kenmerkend voor dit geslacht. De neerwaarts gebogen snavel heeft de typische neushoornvogelvorm en is zeer geschikt voor zijn menu van fruit (vooral vijgen), af en toe aangevuld met kleine dieren en insecten.

Rijk: Animalia
Stam: Chordata
Klasse: Aves
Orde: Bucerotiformes
Familie: Bucerotidae
Geslacht: *Rhyticeros*
Leefwijze: omnivoor/dagactief

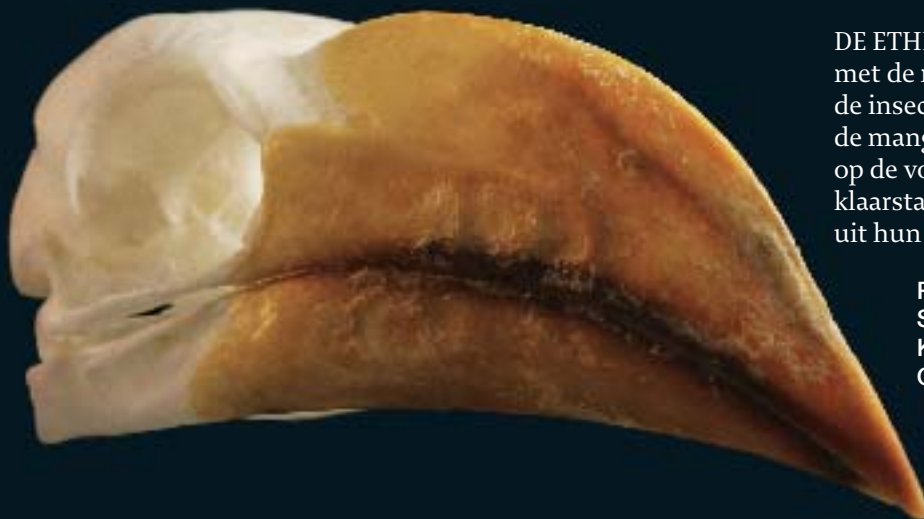
Ethiopische geelsnaveltok

Tockus flavirostris ◁

DE ETHIOPISCHE GEELSNAVELTOK heeft een mooie voedselrelatie met de mangoeste, waar ze beide van profiteren: de tok leeft van de insecten die de mangoesten opjagen en hij maakt op zijn beurt de mangoesten attent op roofdieren. De mangoesten wachten dus op de vogels voordat ze op jacht gaan, maar als de vogels als eerste klaarstaan, laten ze net zolang hun roep horen tot de mangoesten uit hun hol komen.

Rijk: Animalia
Stam: Chordata
Klasse: Aves
Orde: Bucerotiformes

Familie: Bucerotidae
Geslacht: *Tockus*
Leefwijze: omnivoor/
dagactief

Koningspinguïn

Aptenodytes patagonicus

DE KONINGSPINGUÏN heeft een lange, dunne snavel, die geschikt is voor zijn leefstijl: hij duikt regelmatig meer dan 200 meter diep op zoek naar vis. Dankzij de gestroomlijnde vorm van zijn schedel en snavel zwemt hij efficiënter en sneller, waardoor hij gemakkelijk vis en pijlinktvis kan vangen.

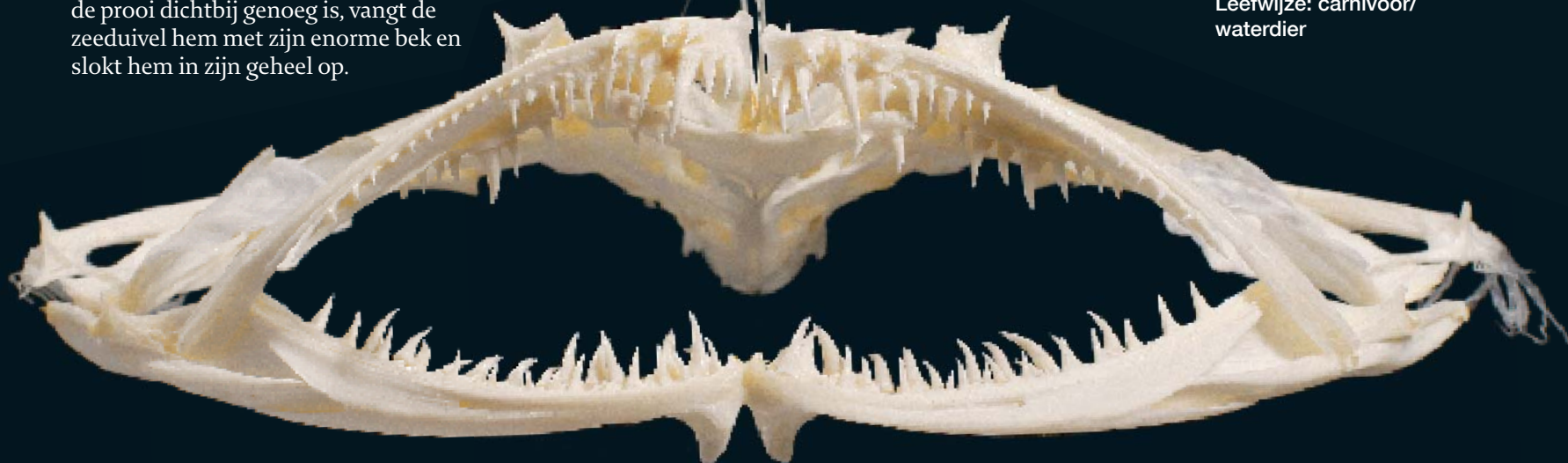
Rijk: Animalia
Stam: Chordata
Klasse: Aves
Orde: Sphenisciformes
Familie: Spheniscidae
Geslacht: *Aptenodytes*
Leefwijze: piscivoor/
dagactief

Zeeduivel

Lophius piscatorius

ZEEDUIVELS HEBBEN gewoonlijk drie lange sprieten die uit het midden van hun kop komen. In deze schedel zijn ze prachtig bewaard gebleven. Het zijn de aangepaste eerste drie stekels van de voorste rugvin. De langste spriet kan in alle richtingen bewegen en wordt als lokaas gebruikt. Als de prooi dichtbij genoeg is, vangt de zeeduivel hem met zijn enorme bek en slokt hem in zijn geheel op.

Alias: hozemond, lotte, staartvis

Rijk: Animalia

Stam: Chordata

Klasse: Actinopterygii

Orde: Lophiiformes

Familie: Lophiidae

Geslacht: *Lophius*

Leefwijze: carnivoor/
waterdier

Tylosurus

Tylosurus crocodilus

DEZE ANGSTAANJAGENDE schedel doet denken aan een woeste ooievaar met tanden! De tylosurus kan erg groot worden. Hij is niet alleen populair onder sportvissers om de strijd die hij levert, maar ook om zijn smakelijke vlees. Hij heeft de reputatie uit het water op te springen als hij de lichten van een boot ziet.

Rijk: Animalia

Stam: Chordata

Klasse: Actinopterygii

Orde: Beloniformes

Familie: Belonidae

Geslacht: *Tylosurus*

Leefwijze: piscivoor/waterdier

Ontmoeting: een beruchte schedel

BIJ HET BELEG VAN WENENV in juli 1683, stonden de Turken onder bevel van Kara Mustafa Pasja. Deze grootvizier van de sultan stond te boek als hebzuchtig, wreedaardig, drankzuchtig, wellustig en xenofob en zijn gezicht zat vol littekens van brandwonden.

Het beleg is historisch van belang, omdat dit het verst is dat de Turken ooit zijn gekomen in Europa (ze waren op weg naar Rome om het Heilige Roomse Rijk te veroveren), maar voor de Turken verliep het niet bepaald voorspoedig. Een enorm cavalerieleger uit Polen, een bondgenoot van keizer Leopold, voerde in september een verrassingsaanval uit op de flanken. Dat bracht de misère van de stad Wenen tot een eind en het Ottomaanse leger, bestaande uit zo'n 300.000 man, inclusief 20.000 leden van het elitekorps janitsaren, sloeg op de vlucht.

Kara Mustafa Pasja kreeg zijn strijdmacht bij Budapest weer onder controle, maar daar werd hij opgewacht door afgezanten van de sultan die hem volgens de islamitische leer van het lot (*kismet*) meteen wilden executeren. Wat er precies is gebeurd, blijkt uit hun boodschap (hoewel de woorden in de loop der tijd misschien wat zijn verdraaid):

‘Hoewel u vanwege de nederlaag van onze legers bij de poorten van Wenen verdient te sterven, is het ons een genoegen dat u uw ziel toevertrouwt aan de genadige Heer en dat u uw hoofd overdraagt aan onze gezanten alhier.’

Kara Mustafa werd vervolgens door een ervaren Turkse hofbeul gewurgd met een boogpees. Het duurde drie minuten voordat de oude man dood was en zijn lichaam kon worden onthoofd. Het hoofd werd gevuld en opgezet en in een fluwelen zak naar Sultan Mehmet IV in Istanbul gestuurd. Daarna werd het teruggestuurd om naast het lichaam te worden begraven.

Waarschijnlijk waren die twee delen daar gebleven als de Oostenrijkers niet vijf jaar later Budapest hadden veroverd. Het hoofd, nog slechts een kale schedel zonder huid of haar, werd opgegraven, in een vitrine gezet en in Wenen in het museum tentoongesteld. En daar is het gebleven.

Sinds 1972 werd het hoofd echter niet meer tentoongesteld. Turkije deed namelijk zijn beklag over het feit dat de schedel van een historisch leider aan het publiek werd getoond. De schedel werd teruggevraagd, zodat het hoofd zou kunnen worden herenigd met zijn lichaam (dat drie eeuwen eerder naar Istanbul was gebracht). Oostenrijk weigerde echter om de schedel terug te geven, maar stemde er wel mee in om hem niet langer tentoon te stellen. Dus werd hij van zijn statief gehaald en opgeslagen in een loods.

De schedel is sindsdien niet meer aan het publiek getoond, maar ik kreeg in 1999 wel toestemming om hem te zien. Dat had heel wat voeten in de aarde want de museumdirecteur vond dat hij zich aan de regels moest houden om verdere spanningen tussen Turkije en Oostenrijk te voorkomen.

Hij gaf uiteindelijk toestemming toen ik hem duidelijk maakte dat de schedel van Kara Mustafa in feite symbool staat voor de vete tussen het Ottomaanse en Oostenrijks-Hongaarse Rijk. De schedel was voor de zekerheid alvast uit de opslag gehaald, zei hij. Toen zijn assistente arriveerde, zei hij zachtjes tegen haar: ‘Zou je deze heer’ – gebarend naar mij – ‘mee naar beneden willen nemen’ – en hierbij wees hij naar omlaag – ‘naar onze andere heer?’

Ik werd meegenomen naar het souterrain, naar een kamer vol gereedschap van restaurateurs – flessen, messen, verfpotten, kwasten. Op een leeggeruimde tafel stond een grote kartonnen doos met daarop met balpen het opschrift: Herr K. Mustafa. Niet echt passend bij de waardigheid van een grootvazal van het Ottomaanse hof.

Een medewerker sneed de tape door en tilde de vitrine uit de doos, met daarin de beruchte schedel uit de lange en met schedels gevulde geschiedenis van de Balkan.

De directieassistente slaakte een kreetje van verrukking. ‘Eindelijk zie ik hem weer!’ riep ze. ‘Dat is jaren geleden. Ik beschouwde hem vroeger bijna als een vriend.’

Waarschijnlijk was hij geen knappe man geweest. De oogkassen en neusholte van de bruinegekleurde schedel waren groot en de oogkassen lagen dicht bij elkaar, wat wees op een

Portret van grootvizier Kara Mustafa Pasja, onbekende schilder, 1683. Olieverf op doek.

permanente frons. In de bovenkaak zaten vijf gele en verrotte lange tanden, met grote ruimten ertussen. De onderkaak ontbrak volledig. Maar wat er wel was, was een bordeauxrood koord met aan het ene uiteind een kwastje. Had dat om het statief gezeten waarop de schedel was bevestigd? Of was dit het wurgkoord waarmee de beul het leven uit Herr Mustafa had geperst?

Ik staarde zo'n tien minuten naar de schedel. Buiten regende het, maar toen ik de vitrine optilde, klaarde het plotseling op. Een zee van licht viel ineens de ruimte binnen en verlichtte de glazen stolp en zijn macabere inhoud. Dat leek een teken, een herinnering. Ik overhandigde het object aan de conservator, die het met enige eerbied teruglegde in zijn nest van tissues, de doos afsloot en opborg. Wie weet duurt het weer dertig jaar voordat hij wordt bekeken, dacht ik.

Een paar dagen later hoorde ik over een groep academici die onderzoek deden naar het leven en tijdperk van Kara Mustafa Pasja. Zijn lichaam bleek te zijn begraven in Noord-Turkije, nabij Giresun aan de Zwarte Zee. In de Romeinse tijd lag daar Kerasus, waar de eerste kersen naar verluid vandaan kwamen. Daar zijn diverse symposia gewijd aan het leven van de grootvizier. Veel Turken hoopten dat de schedel ooit ook naar de Zwarte Zeekust zou terugkeren, zodat hij kon worden herbegraven en de oude heer weer compleet zou zijn.

Dit verhaal heeft een triest staartje. We wilden de schedel van de grootvizier voor dit boek fotograferen en vroegen de museumdirectie in Wenen om toestemming. We kregen het volgende antwoord van Herr Direktor:

‘Helaas moet ik u meedelen dat wij niet langer in bezit zijn van de schedel van Kara Mustafa. Wetenschappelijk was het omstredden of dit echt zijn schedel was – daarom, en ook omdat het menswaardig is om de stofelijke resten van een onbekende persoon te begraven, is de schedel overhandigd aan het bestuur van de stadsbegraafplaats en begraven bij het Wiener Zentralfriedhof. Dat is in 2006 gebeurd.’

- A**
aalscholvers 41
aardmuizen 214
aardvarkens 134
aardwolf 156
aaseters 44-45
Abalistes stellatus 112
Afrikaans boomschubbier 135
Afrikaanse leeuw 144-145
Afrikaanse maraboe 91
albatrossen 36-38
alen 116
alfa-keratine 25
Alice in Wonderland (Carroll) 86
alken 39
Alle verhalen van Edgar Allan Poe 122
Allerzielen 132
alligator 30, 226
alligatorschildpad 245
alpaca 173
Ambassadeurs, De (Holbein, H.) 128-129
Amerikaanse alligator 226
Amerikaanse bizon 187
Amerikaanse blackbelly 186
Amerikaanse brulkikker 16-17
Amerikaanse zwarte beer 141
amfibieën 14
anamorfose 128
Anatomie van een schedel (Da Vinci) 126
andescondor 47
anolissen 231
antilopen 26-27, 184-185
apen 208-209
ara's 31, 76
arassari's 66-67
arend 46
Ashmole, Elias 86
Australopithecus 101
Australopithecus africanus 8, 100
axolotl 18
Aziatische zwarte beer 141
Azteken 130-1311
- B**
baardagame 230
baardvogels 69
ballonegelvis 113
barracuda 108-109
bedreigde soorten 12
 andescondor 47
 kameel 173
 neushoorn 26
 tijger 150
beermakaak 208
beermarter 161
Benchley, Peter 31
beren 140-143
beschaving 102
beverrat 211
bevers 30, 212
Bijbel 24-25
bijschildpadden 34, 244-245
bizon 187
blauwtongskink 237
Boban, Eugène 131-132
Bonnet, Stede 124
bonobo 199
bonte tok 56
boomschubbier, Afrikaans 136
borstelkoppapegaai 76
bosbuffel 187
bosmarmot 216
bostonterriër 152
boszwijn 181
botten 20, 120
boxer 152
Brecht, Bertolt 28, 31
brilkaaiman 227
brilzee-eend 94
British Museum 131-132
Broom, Robert 100
bruine rat 213
bruinkopslingeraap 209
bruinoorneushoornvogel 57
bruinvissen 222-223
buideldassen 135
buideldieren 14, 193-194, 196
buizerds 44
burchellzebra 190
- C**
Californische zeeleeuw 158
Canadese bever 212
capercaillie 50-51
capibara 214
caranx 110
Carroll, Lewis 86
ceylonhoelman 208
Charge van de Lichte Brigade 125
chihuahua 152
Chileense flamingo 87
chinchilla's 211
Chinese knobbelgans 93
Chinese wateragame 230
Chinese waterree 175
CITES zie Verdrag over de internationale handel in bedreigde dieren en planten
cobra's 30
collageen 20
Combe, Andrew 102
Combe, George 102
condors 47
congeraal 116
cornu 25
craniometrie 12, 97
cranium 20-24
Cuviers gladvoorhoofdkaaiman 226
cytokinestorm 104
- D**
Dag van de Doden 130-131
Darwin, Charles 33, 98, 107
das 167
Dawson, Charles 98-99
De humani corporis fabrica (Vesalius) 122-123
De oorsprong der soorten (Darwin) 98
De schreeuw (Munch) 123
De verzamelaar (Fowles) 12
Delacroix, Eugène 122
dierentuinen 10, 14
dikbekken 80
dikhoornschaap 26
- Dinteville, Jean de 128
Dodgson, Charles 86
dodo 84-86
doe-het-zelfhandboek (Fowler) 104
dolfijnen 222-223
dood 122-123, 131-132
Doyle, Arthur Conan 99
Driestuiveropera (Brecht) 28
dromedaris 173
dubbelhoornige neushoornvogel 58
dubbeltandbaardvogel 69
Dudley, Alan 10-14
duikers 93
Duitse dog 154
duiven 84
Dürer, Albrecht 126, 128
dwergkasuaris 71
dwergpinguïn 83
dwergzijdeaapje 204
- E**
eekhoorns 216
egels 192
Ethiopische geelsnaveltok 57
eugenetica 97
Europese das 167
evenhoevigen 172-189
evolutie 99-102
experimenten 96
ezelspinguïn 83
- F**
fazanten 49
fennek 153
Filipijns spookdier 198
Filipijnse vliegende kat 192
flamingo's 87
Foster, J. Bristol 85
Fowler, Lorenzo Niles 103-104
Fowles, John 12
franjeapen 208
frenologie 102-104
fuut 95

Schedels spreken al duizenden jaren tot de verbeelding.
Ze vertellen de meest uiteenlopende verhalen van hoe mensen en dieren leven en geleefd hebben.

In dit indrukwekkende standaardwerk worden meer dan 300 verschillende dierenschedels van amfibieën, vogels, vissen, zoogdieren en reptielen besproken en word je meegenomen in de fascinerende verhalen achter de schedels. Met prachtige foto's en achtergrondinformatie over taxonomie, gedrag en voeding is dit één van de meest omvangrijke werken over dit onderwerp.

De schedels zijn afkomstig uit de collectie van Alan Dudley, een Britse verzamelaar en eigenaar van wat waarschijnlijk de grootste en meest complete collectie van schedels in de wereld is.

TIRION NATUUR